

ՆԵՐՍԻՍ ԵՄԻՆԻՍ

Կոստանդնուպոլիս . 10 Յունիս .

Կատարեալ հանգստութիւն կրտիրէ մայրաքաղաքի մէջ . և տէրութեան թէ՛ հեռաւոր և թէ՛ մերձաւոր նահանգներէն հասած լուրերը առհասարակ ամէնքն ալ խիստ բարեկալով են : Պոստիայի խռովութիւնը մինչև հիմա անշուշտ բոլորովին վերջացած ըլլայ պիտի , ինչպէս կըզուակէին նոյն երկրէն եկած վերջի նամակները : Կրտիրէ . թէ Պոստիայի երեւելիներէն շատերը Սէլանիկ հասած են , ուսկից պիտի չուշանան Կոստանդնուպոլիս գալու , իրենց կատարեալ հնազանդութիւնը (արծազոյն) Դրան յայտնելու համար :

(Գ) Կոստանդնուպոլիս մեկնելն ի վեր գրեթէ ամէն օր տէրութեան շոգենաւերէն կը հասնին ի մայրաքաղաքս և կառավարութեան լուրեր կըբերեն վեհափառ Կայսեր ճանապարհորդութեան վրայօր , որուն առաջնութիւնը խիստ բարեւոյթ վիճակի մէջ է միշտ :

Կայսերական հրովարտակաւ , որ ի 23 մայիսի միջինին իսմայիլ փաշան Սիւլէյմանիէ բաղաբին տեղակալ կառավարիչ (գալմապաճ) անուանեցաւ :

— Կարօղի տէրութեան գեսպան պարոն Դարձոնին անցեալ ամայ 28ին Բարձրագոյն Դուռը գնաց , ուրտեղ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին գործոց պաշտօնէին հետ :

— Եղիշ օրը Պարսից գեսպան Սէհէմէտ խանն ևս Բարձրագոյն Դուռը երթալով խորհուրդ մը ունեցաւ վեհափառ Սէլի փաշային հետ :

— Եղեալները ըսինք , թէ Բարձրագոյն Դրան հրամ ևս յանձնարարական ժողով մը հաստատուեցաւ մայրաքաղաքի մէջ Կարէի Կարգի թիւն դատը տեսնելու , որուն համար ամբաստանութիւն կըլլայ թէ Կիրիտի յոյն բնակիչները ապրտամբութեան շորթերու կըջանար : Եւ ժողովը հետեւեալ անդամներէն կազմուած է . ոստիկանութեան պաշտօնէայ Սէհէմէտ փաշայ , պատերազմի պաշտօնէին փոխանորդ Ռէֆիկ պէյ , ոստիկանութեան ժողովոյն առաջին խորհրդայ բարտուղար Հասմի էֆէնտի , անցագրաց գրատան կառավարիչ պարոն Չիլիկի , և պարոն Վալիօ , որ ոստիկանութեան առաջին թարգմանն է :

— Ի վաղուց անտի արգելեալ էր օսմանն ան հը պատակաց , որ ձիով կամ հովանոցը բաց արքունի պալատին առջևէն չանցնին երբոր թագաւորը նոյն պալատը կընակի . այլ կըպարտաւորէին ձիւն իջնել թէ՛ ցամաքի ճանապարհաւ կանցնին , և հովանոցը գոցել թէ՛ նաւակաւ կանցնին : Իրգօգոստափառ Սուլթանը , որ իւր հարստակաց խիստ փոքրիկ նեղութեան անգամ պատճառ ըլլալ

չուզեր , բարեհաճեցաւ մարդասիրաբար այս վաղեմի սովորութիւնը ջնջել , կատարեալ ազատութիւն տալով որ ձիովու հովանոցը բաց անցնին կայսերական պալատաց առջևէն :

— Հռոմէական հայոց հոգեւոր Պատրիարք գերապատիւ Հասունեան տէր Ենտոնը անցեալ ամայ 31ին գաղղիական շոգենաւով հասաւ ի Կոստանդնուպոլիս Հռոմէի գաւառաւոր . ուր գացած էր , կրտէ Դուռնալ քը Բահիւնիէի լըպիւրը , իւր անձնանուէր հնազանդութեան և յարգանաց հաւատարմութեամբ մատուցանելու Պապին :

— (Գ) Կոստանդնուպոլիս յաջող և զբարձր ճանապարհորդութիւն մը ընելուն և շուտով իւր մայրաքաղաքը դառնալուն համար հրապարակական աղօթք և բարեմաղթութիւններ եղան Կոստանդնուպոլսոյ և անոր շրջակաները գտնուած Հայոց եկեղեցեաց մէջ :

— Վեհափառ տէր Յակոբ սրբազան Պատրիարքը մայիսի 31ին սուրբ Փրկչի աղօթքին հիւանդանոցը գնաց ի Եփէմիոսէ , և հետեւեալ օրը՝ որ սուրբ Հովարձման տօնակալութիւնն էր , հանգիստ որ պաշտօն և պատարագ մատոյց ի ներկայութեան համապի երեւելեաց և բաղմաթիւ ջերմեռանդ ժողովրդեան : Եւ ընդարձակ հիւանդանոցին մէջ մեծ բարեկարգութիւն և մաքրութիւն կըտիրէ աղգասիրական խնամք արքունի վառօդապետ պերճասպատիւ Տատեան Պօղոս ամիրային , որ յիշեալ հիւանդանոցին վերտեսուէն (միւթ վիլի) է : Վառօդարանին ղեկավարական կառավարիչ վեհափառ Նիպի փաշան և վեհափառ Վալիօ պէյը որ Թիւրքիոյ մէջ հաճեցան նոյն օրը այցելութեան գալու հիւանդանոցին . զոր միւրամիտէ պտտեցան և խիստ գոհ եղան ընդհանուր բարեկարգութեան : Եւ շտապութեան արժանի է նաև հիւանդանոցին մէջ հաստատուած դպրոցին յառաջագիտութիւնը , ուրտեղ հայկաբանութեան դասատու է Վանիցի պատուէր պարոն Սիւրէյն , և միւս ուսանց դասատուները գրեթէ ամէնքն ալ Սոմաթիոյ սուրբ Սահակեան վարժարանին վաղեմի աշակերտներն են . և այս բանը անտարակոյս սուրբ Սահակեան բարեջան ղեկավարութեան յարգը և պատիւը պիտի աւելցնէ : Սուրբ Փրկչի հիւանդանոցին դպրատանը մէջ 85 աշակերտ կան առաջմ , որոնք կըսովին հասարակ ընթերցմունք , բերականութիւն , քրիստոնէական վարդապետութիւն , տաճկերէն , թուրքաբանութիւն , ուրուագրութիւն և ձայնաւոր : Եւ աշակերտաց մէկ մասը որք և անտէր տղայք են , և մէկ մասը անառակ որդիք են . որոնք այժմ աղօթին բարեպաշտ և գովելի խնամքով բարոյականութե

և բարեկրթութեան շաւղը կըմտնեն : Յիշեալ դպրոցը , ինչպէս կըտեսնուի , աղօթին աղբատ և անտերունչ մասին մեծ և կարեւոր ծառայութիւններ ընելու սահմանուած է , վասնորոյ արժան համարուեցաւ որ ուսումնական և աղգասէր անձ մը տեսաւ ի կարգուի անոր . ուստի այս պաշտօնը աղօթքին յարգամեծար Կաթիկեան Յակոբ աղային յանձնուեցաւ , որ աղօթքին գերագոյն ժողովոյն երեսփոխան և բարձրապատիւ Սէհ Սպարգոս Ռէշիտ փաշային խորհրդոյ բարտուղարն է : Եւ ըր հասարակութիւնը խիստ հաճութեամբ և գոհունակութեամբ իմացաւ այս ընտրութիւնը : Հիւանդանոցին տօնակալութեան հանգիսին մէջ ներկայ գտնուող մեծապատիւ յարգելիները առատ տրուէր ողորմութեան իրենց կատարեալ շնորհակալութիւնը յայտնեցին վեհափառ վառօդապետ Պօղոս ամիրային և արժանայարգ հոգաբարձուաց . որոց բարեջան աշխատութիւնը անշուշտ գովութեան արժանի է :

ԱՐՏԱՔԻՍ ԵՄԻՆԻՍ

ԱՐԴԱՍ . Լոման , 7 Յունիս ըստ նոր տուածի .

Հասարակաց խորհրդարանին մէջ արտաքին գործոց պաշտօնէայ վեհափառ լորտ Ռէլլիսթընը երկրորդ և մանրամասն բացատրութիւններ տուաւ Վաղղիոյ և Եգիպտոսի կառավարութեանց մէջ պատահած տարաձայնութեան վրայօր : Յիշեալ աղեւական լորտը այս բացատրութիւնները տալու ժամանակը խիստ յարգանք և արժանաւոր ակնածութեամբ խօսեցաւ Վաղղիոյ կառավարութեան վրայ , իւր սաստիկ ցաւը յայտնելով՝ անոր այս օրինակ չուտով դժուարելուն և իւր գեսպանը ետ կանչելուն համար : Ի վերայ այս ամենայնի հիմնաւոր և օրինաւոր կերպիւցուցուց թէ Սէհի Ռիտանիոյ կառավարութիւնը իւր իրաւունքը ի գործ դրաւ միայն և ամենին իրաւունքով իւրն մը չունէր գտնութեան առիթ մը տալու Վաղղիոյ կառավարութեանը : Վերջապէս պաշտօնական նամակներով հաստատեց թէ Սեղիոյ կառավարութիւնը ինչ խոստում որ ըրած էր Վաղղիոյ տէրութեանը (Հունական վեճին վրայօր , ճշգիւ և ըստ ամենայն մասին կատարեց :

Լորտ Ռէլլիսթընին և Ենտոնի Վաղղիոյ գեսպանին մէջ դաշինք եղած էր , որպէսզի գաղղիացի գործակալ մօսիւ Կրօ սեպուհը որ Սէհիոյ յաւակաւ էր այս վեճին համար , թէ չկրնայ բարեկամութեան լրմնընել զայն և այս պատճառաւ իւր պաշտօնէն հրաժարելու ըլլայ նե , Սեղիոյ նաւատորմի իսկոյն պիտի ի գործ դնէ բռնի միջոցները (Հունաստանի դէմ , որոնք ի կախ թող արուած իր : Իսկ թէ տարաձայնութիւն մը

ԲԱՆԱԾԱԿԱՆ

ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

Հարախօսութիւն կամ Զբարդտութիւն :

Սինէացոց առասպելախառն արարչագործութեան պատմութեան մէջ հետաքրքրական ու միանգամայն խիստ բարոյական դիպում մը կայ ասանկ :

« Ետուած տեսնելով որ իր ստեղծած երկնային ոգիներէն դաս մը կընախանձի մէկու գասերուն վրայ , գանձիկ » ի պատիւ իւր յանցանքին երկնէ ելկիր ինքեցուց մարդկանց կարգը : Եւ ինկած հրեշտակները՝ փոխանակ զղջանալու իրենց չարութեանը վրայ , սկսան իրենց լեզուով երկրի վրայի մարդիկը աւրել , զրպարտութիւններով ու չարախօսութեամբ : Եւ աստէն Ետուած սպառնացաւ զանոնք դժոխք թափելու . բայց աս չար հրեշտակները դժոխք հալածուելէ առաջ՝ ամէնը կտրեցին իրենց՝ լեզուն ու խորովելով մարդկանց կերցուցին : Եւ աստէնէն մարդոց մէջ մտաւ զոր պարտութիւնն ու չարախօսութիւնը , որուն մուկեանքը՝ Սինէացիք չար լեզու կերօղաց սերունդ կանուանեն » :

Եւ առասպելախառն պատմութիւնը սքանչելի բարոյական մը կըպարունակէ , ան թէ նախանձու սատանան զրպարտութեան ծնող է : Ինչու ուրիշ բարիք ըլլայ , ուրիշ փառաւորի , հարուստ կամ խելացի կամ սիրելի ըլլայ հասարակաց աչ

քին : Պէտք է աւրել ատ մարդուն յարգը կամ անունը , որով գուցէ ինք անոր տեղը անցնի անոր վայելքը ստանայ : Եւ բանիս ճշմարտութեան յայտնի մէկ ապացոյց ան է , որ սովորաբար բաւականացնի իւր թէ գէշ գործ մը ըլլալու տեղ , աղէկ կամ անմիտ գործ մըն է , և բանբաստեալ մարդիկը գրեթէ միշտ չէ թէ չար՝ այլ անմիտ ու բարեբար անձինք են : Իմաստասիրին մէկուն վրայ ծանր յանցանքներ գնելով կըչարախօսէին : Կոթախանամ որ , պապականեց իմաստասիրը , զի՝ իբրեւ թախն . ասիկա իշխանի թէ բարի մը կայ վրաս , որուն համար մարդկանց մէկ մասը կըբերէ ու իշխանի զէս , և որնոր մէկ մասը իշխանի համար կանարգէ :

Որչափ երեւելի անձինք աշխարհքիս վրայ նշանաւոր որ եղեր են առաքելութիւններով , արուեստով , իմաստութեամբ ու զօրութեւ , ամէն ալ բամբաստեւ են : « Եւ որդի մարդոյ , ո՛չ ուտէր և ո՛չ ըմպէր , և աստէն թէ դե գոյ ի նմա » : Բարձրանիւն համար կըսէին թէ , ինք սովէ կըմեռնի , ինչպէս աշխարհք կերակրելու միջոցը կըսոր վեցնէ : Եւ իմաստասիր , Իբրեւ , Վարդի իւր չուէնին . Դալիլն ու տգէտ էր , և Վոնաբարթ տկար : Եւ սակայն բոլոր աշխարհքիս վիպութիւնը ասոնց յարգը կըհասնուցանէ :

Հարախօսութիւնը ըստ ինքեան անանկ աստ մըն է որ , աւելի բամբաստողին քան թէ բամբասելոյն կըլնասէ : Իսկ լացի մարդ մը զրպարտութիւն մը լեզուն պէս՝ չիհաւտար , կըխակածի , կամ

երկու կողմն ալ մտիկ ընելու է կրտէ . Ինչպէս չահի բամբասողը : Սովի ընտղին առջև կամ ստախոս կամ չարախօս կընպուի , երբ զրպարտուած մարդը նոյն մարդուն աչքին անմեղ կամ բարի երեւոյթ մը կըստանայ :

Օրպարտութիւնն ու չարախօսութիւնը ասով կըտարբերին իրարմէ , որ առջինը անհիմն բամբասանք մըն է , ու երկրորդը իրօք չար կամ չար սեպւած գործոյ մը համբաւը : Իմաստուն նին մէկը աստ աստ « ուրիշ գէշութեամբ տանջուի » կը սահմանէր : () Եւ ըսին իրեն թէ , իր թշնամիներէն մէկը զինք չարաչար կըբամբասէ : Կըջախօր , պապականեց իմաստասիրը , աս մարդը ընդհակառակն , ինչ իրեն լինանովիս ու ինքի բարեխանութիւն իրեն . ինչու որ իրեն զէս իշխանի գաղանթար , սպառն ու գալան իշխանի ինչ . ու ինչ իշխանի ինչ յիշատի . մէկ չար գործս , ինքի ծառայութիւն մը ըրած իշխան , որ եւս լինի ծանկալով ուղիւն ընանմ :

Թէ որ չարախօսութիւնը միշտ տասնի արգիւնաւոր և ամէն մարդ անկէ ուղղութիւն գտնալու ջանար , իրաւ առաքելութեանց կարգը կընայինք սեպել զան , և աշխարհքս ալ բոլոր առաքելի կրտեսներն , և ո՛չ մէկ մարդ մը մոլի , և ո՛չ իսկ ստախոս : Եւ այց սովորաբար ատոր հակառակը կըհանդիպի . ու չարախօսութիւնը՝ ուրիշին խրատ ըլլալու տեղ անհամար չարեաց պատճառ կըլլայ : Հասարակօրէն նախանձն է ծնող զրպարտութեան . բայց դատարկապարտութիւնն ալ կընանք

ճագերու ըրար մօտիկ իր սեպուհին և միտոր Վ. ապա Վ. թէնքի (նգլիոյ դեսպանին մէջ իրաւախօսութեան (ուղղակի) առաջարկութեան մը ընդունուելուն վրայ, զոր մօտիկ իր ըրած ըրար այս վէճին համար, այն ատենը միայն միտոր Վ. ապա և ծովապետ Վ. Երբոր իրենց կառավարութեանը խորհուրդ պիտի հարցնէին : Բայց բանը այնպէս չեղաւ, մօտիկ իր ինքնայտօար հրաժարեցաւ իւր պաշտօնէն, ինչպէս յայտնի է ապրիլի 23 ամսութեան գրած իւր նամակէն առ պարոն Լ. Նոտտ՝ որ Հունաստանի արտաքին գործոց պաշտօնէն է : Աւստի նաւատորմի ղեկավար միջնապէս ի գործ դրաւ բռնի միջոցները, ինչպէս որ յառաջագոյն պատկերացած էր :

Գաղղիոյ կառավարութիւնը այս յօդուածոյն զօրութիւնը սխալ իմացած պիտի ըլլայ, ինչպէս կրտսնուի հետեւեալ նամակէն, զոր Լ. Նոտտի Գաղղիոյ դեսպանը ապրիլի 8 ամսութեան գրած է իւր կառավարութեան արտաքին գործոց պաշտօնէին ի Փարիզ :

... Երբեք թէ մօտիկ իր սեպուհը Փարիզի իւր թղթակցայ խօսքին հաւատարմութեամբ թէ, երբոր իւր կողմէն ծանուցանելու ըլլայ թէ իւր բարեկամական ծառայութիւնը չյաջողեցաւ և թէ չորսուսակերպ զայն բան մը չուտար, Բերքը ծովապետ պիտի չընտրէ իր զօրը դէպք բռնի միջոցները առանց նոր հրաման ընդունելու իւր կառավարութեանէն : Այս կարծիքը բոլորովն սխալ է և հարկ է մեր գործակալին ըմբռնուելու որ իւր ըստ այսմ մասին : Բանդի այս օրինակի դէպք մը և թէ պատահելու ըլլայ, բռնի միջոցները անվճարէս ի գործ պիտի գրուին, ինչպէս պատիւ ստեղծող ծանուցանելու ձեռք փետրվարի 22 և մարտի 20 նամակներով :

Եթէ տարածախոսութիւն մը ծագելու ըլլայ մօտիկ իր սեպուհին և միտոր Վ. ապա մէջ՝ գլխաւոր համար թէ միջնորդ դաւաճողին այսինքն մօտիկ իր սեպուհին առաջարկած իրաւախօսութիւնը իրեն քննութեանը յանձնուած ինքզինքն վայելիք ընդունելի է թէ ոչ, ան ատենը միայն միտոր Վ. ապա և ծովապետ Բերքը խորհուրդ պիտի հարցնեն իրենց կառավարութեանը :

Ի որտ Հոնս Ռասէլը ազգային խորհրդարանին մէջ յայտնեց թէ ինքը ևս ըստ ամենայն մասին հարադակից և պատասխանատու է ըլլալ Վ. Երբորին այս ընթացքին : Վերջոյնս խորհրդարանին խիստ մեծագոյն մասը հաճութիւն և հաւանութիւն տուաւ յիշեալ արտաքին գործոց պաշտօնէին քաղաքական ընթացքին :

Հասարակօրէն կրկարծուի թէ Վ. Երբոր իրաւաւոր կառավարութեան տուած այս բացատրութիւնները բաւական պիտի ըլլան բարեկամօրէն և շուտով փախճան մը տուաւ յիշեալ երկու տէրութեանց մէջ պատահած այս վէճին :

ԳԱՅԻՆ. Փարիզ, 8 Յունիսի ըստ նոր տուածին :
Ինչպէս նախընթաց թերթերէն կը գուշակէինք ընդհանուր ընտրութիւնը չափաւորելու օրինաց

անոր սնուցին ու գայեակը սեպուհ : Կան մարդիք որոնք կարծես թէ միայն խօսելու ու վիճելու համար ծնած են : Կըճաթին թէ որ չիստին կամ չիվիճեն, և լուծութիւնը մահուանէ ծանր է իրենց : Սովորաբար անկիրթ ու տգէտ ազգաց մէջ շատ են այս բնութեան տէր մարդիքը որոնք խօսակցութեան նիւթ ալ չգիտնալով, կամ չի կրնալով ընտրել, ամէն գիտցած ու չգիտցած, խեղճերին հասած կամ չհասած նիւթերու վրայ պիտի խօսին : Բնական, բնական : Այս առաջագոյն ժամկէտը ինկողին : արծուի պէս կը յարձրկին վրան ու կրփետունեն, կը ծանրանան, կը քաշքուտեն, և օրերով կը զբաղին տարբեր վրայ, հարկաւոր խօսակցութեան նիւթ մը գտածի պէս, ինչուան որ ուրիշ նիւթ մը անոր տեղը բռնէ : «Ստածե ուրեմն թէ երբոր մարդս չուէր համար խօսելու ըլլայ, ան խօսածին մէջը ինչ խեղճ կը ըլլայ» : (1)
«Ի՞նչ աղաղակաւ տուն չիկէր էջ, կըսէ իր կար, աւուրս տանն տուն չիկէր» :

Կուգին բաւաւատող ծանցնալ իր առջին խօսքէն սովորական յառաջաբան մը ունի, որոնք հակառակ մտքի անհետ է : Երբեք չընեն որ ես բաւաւատեմ. ամենին, կըսէ, չեմ սիրեր աս ախտը : Սէյ մըն ալ կընայի որ իր յայտարարութիւնը ընտրովն ներհակը՝ բերանը կը բանայ : Օտրմանալ ժողով մը կը ըլլայ, երբ այլեւայլ սկզբաւոր բաւաւատողներու դաս մը մէկ տեղ ժողովն :

Սկզբնական, 1848 :

առաջարկութիւնը՝ ազգային ժողովին մեծագոյն մասին հաճութեամբ ընդունուեցաւ : Եւ օրէնքով ընդհանուր ընտրութիւնը շատ պիտի սեղմուի : քանզի ո՞վ որ գտնէ երեք տարի մէկ հաւասարակութեան մը մէջ բնական չըլլայ նէ՝ պատգամաւորաց ընտրութեան բուէ ձգելու իրաւունք պիտի չունենայ : բայց ասկէց առաջ փետրվարի յիշակալութեանը ժամանակ սահմանուած օրինաց համեմատ վից ամիս միայն գրուած էր բնականութեան պայմանաւոր : Եւ կերպիւ հասարակ արհեստավորները, որոնք իրենց գործոցը պատգամաւ չեն կրնար երեք տարի հաստատուն բնականութի մը ունենալ մէկ հասարակութեան մը մէջ, և թափառական անձինքը պիտի զրկուին բուէարկութեան իրաւունքէն :

Ստիկանութիւնը մեծամեծ զգուշութիւններ և նախազգուշատական միջոցներ ի գործ կը դնէ որպէսզի առաջը առնէ ամէն կերպ խռովութեան որ կրնայ ծագիլ այս պարագաներու մէջ : Եւ զգուշութիւնները բարի ներգործութիւն մը ըրին, ըստարմ Փարիզի բարեկարգութիւնը ունենին չփոխեցաւ, թէպէտեւ շատ կը վախճուէր :

Հունաստանի վէճին պատճառաւ Գաղղիոյ և Լիգիոյ կառավարութեան մէջ պատահած դժուարութիւնը բարեկամօրէն փախճան մը ընդունելու վրայ է : քանզի այս դէպքին համար ըլլալ Վ. Երբորին տուած մտերիմ բացատրութիւնները ամենին տարակոյտ մը չեն թողար, թէ Վ. Երբոր իրաւունքով կառավարութիւնը բարեկամութեամբ վարուեցաւ Գաղղիոյ կառավարութեանը հետ և մեծ սիրով ու յոճարով թեմաւը ընդունեցաւ աւոր բարեկամական ծառայութիւնը այս վէճին մէջ : Բայց թէ որ գործը Գաղղիոյ կողմէն Վ. Երբոր յուրարկուած մօտիկ իր սեպուհին ձեռք չընկաւ, յանցանք մօտիկ իր օրին էր, որ ինքնա կամ հրաժարեցաւ իւր պաշտօնէն :

Փարիզի Լիգիոյ դեսպան ըլլալ Նորմանդիոյ այս մայրաքաղաքէն չմեկնեցաւ : այլ քանի մը օր իւր գեղե տունը մնալով նորէն գործաւ իւր պաշտօնը :

Գաղղիոյ կառավարութեան պաշտօնէից մէջ մասնական փոփոխութիւն մը պիտի ըլլայ կըսեն : Օտրապետ Լահիթը արտաքին գործոց պաշտօնէն հրաժարուելով՝ պատերազմի պաշտօնէն պիտի ըլլայ, և արտաքին գործոց պաշտօնը մօտիկ Տրուին տը Լահիթին պիտի յանձնուի : մօտիկ Լոթփու զօրապետն ալ, որ այժմ պատերազմի պաշտօնէն է, Նիգայիլի կառավարիչ պիտի կարգուի : Բայց այս լուրերը հաստատուութեան կարօտ են : Գաղթային ժողովին մէջ էլ և միայն պաշտօնէան օրինաց առաջարկութիւն մը ըլլաւ՝ հաստատուութեան թեմա թեմա քահանայէն տարեկան թոշակը 3 միլիոն ֆրանքի աւելցնելու համար :

Կատարկապարտ բաւաւատող ինչ չափ ունայն բաներ կան առաջ կը բերէ, աս մարդը խնայալու ատենը կուլայ, կըսէ, ուտելու ժամանակը կը քանայ, աչքին վրայ բիծ մը ունի ուսկից յայտնի է իր գէշութիւնը, շատ բաներ ալ ունի որ ես չեմ տեսեր, բայց վիպարութեամբ կը հաստատեն թէ գէշ են, անիմանալի հակասութիւններ իրաւրու վրայ գիշուած : Եւ անիմանալի բաւաւատող կը ջանայ աւելի իրական ու ծանր զրպարտութիւններով ատենի ընելու, ու ատենի ծանրաբար անիմանալի թեման ինչուան գործութիւնն ու մարդաստակն ու թեման կը ծանրանան մարդուն : Սիր համար բաւաւատողն ալ ապրելու անարժան սեպուհով, ինչուան կը յանդգնի մահու գատապարտել : Եւ անիմանալի կը խոստանան խեղճ մարդ մը, որուն բոլոր յանցանքը գուցէ անմեղ կամ անուշադիր խօսք մը, գործք մը կամ կատակ մըն է աստիճանաբար անիմանալի, չար, անօրէն, գող, աւազակ, մարդաստակ, ու մահապարտ եղած :

Հիգիստատիկին մէկը մեր երկիրները գալով, օր մը չարախօսութիւն մը մտիկ կընէր : «Ինչ անգամ մարդ, կըսէին, խեղճ ալ չունի, անոր խօսքը գրի չի գար, գիտով կընամանի, ու զինքը մարդու մը տեղ ալ կը դնէ, անբան է ան : Եւ պարոններ, ըսաւ Հիգիլը, երեկ տեսայ ատ մարդը ու շատոնց մէջ կը ծանցնամ իբրեւ բարի մարդ մը, ու չէ թէ անբան : Եւ հոգեփոխութեանը վրայ կը խնդար իբրեւ անիմանալի կարծիք մը, որչափ

ԲՐՈՒՍԻԱ. Վիեննա, 9 Յունիսի ըստ նոր տուածին :
Կալէի քը Վ. Երբոր լրագիրը կը հրատարակէ, թէ Բրուսիոյ կառավարութիւնը մօտ օրերս երկու բանակ զօրաց պիտի յուղարկէ պահպանութեան համար : մէկը Լիգիոյ թիւ և Թորկուի մէջ տեղ, և միւսը Պոնտիքի և Վիլհելմի սահմանադրութիւնները : Եւ բանակաց իւրաքանչիւրն թիւը 60 հազար հոգի ըլլայ պիտի :

Բրուսիոյ թագաւորին վէրքը օրըստօրէ աղէկ նայու վրայ է և իւր առողջութեան վիճակը բոլորովն փոխադէ ազատ է այժմ : Մարդաստանը որուն անունը Վերլու է, բանտարկուեցաւ և անոր դատաստանը կը տեսնուի : Եւ ո՞՞րք կուսակցութեան մը գործ չէ, այլ կերէի թէ խեղճ գարու թէ անիմանալի վարակեալ ըլլալով այս սոսկալի անօրէնութեան ձեռք զարկած է :

Միւրտերիք Վիլհելմ չորրորդ Բրուսիոյ թագաւորը 55 տարեկան է : Թագաւորը Պալիեռայի իշխանուհի մըն է : Թագաւորը Ռուսաց վեհափառ կայսեր աներձագն է, և զաւակ չունի : ուստի իւր եղբայրը այսինքն Բրուսիոյ իշխանը, օրինաւոր յաջորդն է :

ԱՒՍՏՐԻԱ. Վիեննա, 11 Յունիսի ըստ նոր տուածին :

Եւ հաւատարմ կայսեր իւր մայրաքաղաքը հասնելէն ի վեր կառավարութիւնը զբաղեալ է մասնաւորապէս երկու երեւելի գործոց վրայ, որ են Իերմանակաւ միութեան ինքիքը և Զուգարիայի քաղաքական կառավարութեան խնդիրը : Եւ երկրին համար կերէի թէ նահանգական ժողով մը պիտի հաստատեն երկու խորհրդարանի բաժանեալ, այսինքն մէկը ձեռնարկուած ժողով և միւսը պատգամաւորաց ժողով :

Վերի թէ Լիգիոյ կառավարութեան և Լատիոյ տէրութեան մէջ եղած բարեկամական կապակցութիւնները նոր հաստատութիւն մը ընդունելու վրայ են : քանզի կը հաստատեն թէ Բրուսիոյ կողմէ Լատիոյ կողմէն դեսպանի պաշտօնը Լոնտոն պիտի երթայ, և ըլլալ Վիեննա Զամիլը ընդ նոյն պաշտօնը Վ. Երբոր պիտի երթայ փոխանակ ըլլալ Լոնտոնի :

Վալիսի վերին օրերը դաշնագրութեան մը եղաւ Լատիոյ կառավարութեան և Դուսկանայի մեծ դքսին կառավարութեան մէջ : այսինքն Լատիոյ 10 հազար զօրք, որ առայժմ Դուսկանա կը գտնուին, պիտի մնան յիշեալ երկրին մէջ մինչև որ քաղաքական խռովութիւնը բոլորովն դադրի, և բարեկարգութիւնը կատարելապէս հաստատուի : Եւ զօրաց թիւը ըստ պահանջման պարագայից 6000 հոգի պիտի իջեցնեն : որոնք Դուսկանայէն պիտի չընան ելլել առանց հաճութեան յիշեալ երկու կառավարութեանց :

անիմանալի է ձեռք նիւթափոխութիւնն ալ որ վայրէկնի մը մէջ մարդ մը 40 աստիճանէ կանցնէ :

Հարախօսութեան ազատ մնալ անհնարին է, և նոյն իսկ զգուշանալ : Սէյ գեղ մը կայ միայն աւտոր գէմ. լուծութիւն : Եւ որ պէս չարախօսութիւնը պատանձեցնող միջոց մը չիկայ : Հարախօսը կուրախանայ բաւաւատած մարդուն բարկութեանն ու կը տրամի երբ անիմանալի խիստ ըլլայ կամ սուտ չտեսնու ընէ : ասկէ մեծ ու ագիտական արհաւիրան թիւն չի կրնար ըլլալ, որ չարախօսը կը ծախէ թեման : Եւ խոսքը անիմանալի, ինչպէս իմաստաբէրին մէջ, ան ամէն զրպարտութեանը որոնք գէշ ներքաշ նախախնայ պէս անիմանալի կը խոսնին :

Վերջ տանք խօսքերնուս հետեւեալ խեղճ յորդորակով :

«Եւ ի չարախօսութեան և ի զուր ասելոյ և ի սուտ խօսելոյ միջոց զգուշացի, որ բնաւ ոչ հետեւի և ընդ այնպիսեացն որ զայս սովորութիւն ունին ոչ յարակցի : Եւ պարտ է զիս ըն իւր առաւելու քան զխօսելն : քանզի հարցաւ իմաստասէր եթէ ընդէր զսովորութիւնը բան զխօսելու առաւել ունի, պատասխանէ, վանդի լսելիք կրկին տուան, որ երկու այնչափ լսեմ զոր կուտես, և լեզու մի» : (1)

Մ. ՅՈՒՆԱՆԵՍ ԿԻՍԱՆԵԱՆ

(1) Ոսկիփոխի :

—Պաշտօնէից ժողովոյն նախագահ Դ. Բաղդասարեան, պերկ իշխանը՝ որ մայիսի 13-25ին Վարդապետ Գաբրիէլէի Բաղդասարեան Կոյսը տեսնելու համար, ամսոյս 1ին ըստ նոր տու մարի վերադարձաւ ի Վ Էննա :

—(Երբեք թիւսքին քաղաքին մէջ կրկնորդմբ : «Վայիսի 14-26ին Ինչո մայրաքաղաքը իւր վերջին ողջնը կուտար Վոստուտին որդւոյն : Ինչպի բազմութիւն ժողովրդեան կրկնականին Վանուբին հեղբորը՝ անդամ մը ևս տեսնելու համար զանոնք և բարեմաղթելու անոնց բարեխղով ծանապարհորդութիւն մը : Բոստուտ ինքն առաջնորդէ այս անմեղ մանկանց» :

—Իսկանայի մեծ դուքսը իւր ընտանիքովը անցեալ շաբթու հասաւ ի Վ Էննա . ուր երկու ամիսի չափ պիտի մնայ կրկն :

ՍԱՐՏԵՆԻԱ . Դուրսն 5 Զուլիսի ըստ նոր տու մարի : Դուրսին Վրբայիսկոպոս գերապատիւ Դրան տնիին զտոտատանը մայիսի 11-23ին տեսնուեցաւ երգուեալ գատուարաց ատենանը՝ նախագահութեամբ Սասա—Սարուցցո գլխաւոր գատուարին : (Ինչեալ արքեպիսկոպոսին գլխաւոր ամբաստանութիւնը այս էր . որ սպրիլ 6-18 ամսութեամբ իւր շրջաբերական նամակաց հրատարակութեամբը տէրութեան օրէնքը արհամարհելու և անոնց չհնազանդելու կըզգուէր :

Իմբաստանեալը չուզելով ներկայանալ աշխարհականաց ատենանի մը մէջ, կառավարութիւնը ըստ օրինաց անոր բացակայութեամբը դատը առաջ տարաւ ի պաշտօնէ փաստաբան մը կարգելով որ արքեպիսկոպոսին իրաւունքը պաշտպանէ :

Դատատանին սրահը խիստ պատկառելի երևոյթ մը ունէր . ուրտեղ ներկայ էին բազմաթիւ ազնուական տիկիներ , պատգամաւորներ , ծերակուտի անդամներ , եկեղեցականներ , բազաղաներ և զինուորական գործակալներ :

Երգուեալ գատուարները 12 հոգի էին , որոնք ձեռքերնին սուրբ Լեւոնային վրայ դրած երգում ըրին իրենց խղճմանաց համեմատ դատաստան ընել առաջի Բոստուտը և մարդկան :

Վերջապէս ամէն բնութիւնները և դատաստանական կարգաւորութիւնները իւրորդ գրուելէն ետեւ , բոլոր գատուարաց համահաւանութիւնը Դուրսին արքեպիսկոպոսը յանցաւոր վճռուեցաւ և դատապարտուեցաւ 500 ֆրանք տուգանք վճարելու և ամիս մը բանտը մնալու :

Սարտենիայի վեհափառ Թագաւորը և Թագուհին ծանապարհորդութիւն կրկնէ ի Վալդիա , ուր բերկրաւ աղաղակներով և մեծ ուրախութեամբ զուենուին : (Երբեք լրագիրը կրկնէ թէ Վ Էննայ Վանուտէլ Թագաւորին ներկայութիւնը տօնախմբելու համար Վալդիայի ժողովրդեան յնձուրեան ձայներէն ամենէն շատ և յաճախ լսուածը «Կեցցէ՛ն իրագարտեան օրէնքը» է :

ՔԱՆԱՔԱՆ ԵՈՒՐՆԵՐ

Զուլիսի , 12 Զուլիսի :

Օգտաւորութեամբ Սոլթանին ծանապարհորդութիւնը :

Սեփազար Կոյսը մայիսի 20ին Կոստանդնուպօլսէն մեկնելով , ինչպէս մեր նախընթաց թերթի մէջ ասուցինք , 21ին գիշերը Լեմնոսի առջև անցուց Վալիֆ շոգենաւուն մէջ . և հետեւեալ օրը շարունակելով իւր ծանապարհորդութիւնը , 23ին հասաւ Կիւրտ կղզւոյն Վանէ քաղաքը . ուր տեղ ջերմեանդ սիրով և ուրախական բարեմաղթութիւններով ընդունուեցաւ : Բաղաբին բոլոր ժողովուրդը և գեղացիները ծովեզերքը գումարուէր էին խուռն բազմութիւն , որպէսզի ինքնակալը անցնելու ժամանակը տեսնեն , և « Կեցցէ՛ն մեր ամենասիրելի Կոյսը » պոստան : Լեւոնագութ մեծագոր Սոլթանը իւր հպատակաց այս օրինակ ջերմեանդութիւնը և համակրական սէրը տեսնելով շատ ուրախացաւ , և քանի մը վայրկեանէն ետեւ բարեհաճեցաւ իւր ներկայութեանը բերել տալ քաղաքին գլխաւորները և երեւելները , զորոնք խիստ մարդասիրութեամբ ընդունեցաւ : Կոյսը 2 օր մնաց ի Վանէ և այս միջոցաւ բոլոր քաղաքը չգաղաթեցաւ երէք իւր խոնարհ երախտագիտութեան և իւր կատարեալ հնազանդութեւնը զգացմունքը :

Կոյսին լու զանազան հրապարակական ցոյցերով : Երբորդ օրը Կիւրտի ընդհանուր կուսակալ բարձրագոտիւ Սոլթանագ փաշային գեղի տունը գնաց և վերստին ի Վանէ դառնալով , մայիսի 26ին անկէց մեկնեցաւ Սոլթան Երթաւու . ուր տեղ ըստ իւր աղօթքը : Սոլթանը օգոստոսական Սոլթանը գեղ ի Սեփազար և Վանոսի բողոքը գնաց . ուր տեղ նմանապէս մեծ ջնձութեամբ և ջերմեանդ սիրով ընդունուեցաւ : Սեփազար Կոյսը Վանոսին Սոլթան հասաւ մայիսի 31ին , ուր մեծամեծ պատրաստութիւններ ըրած էին : Ինչոր ժողովուրդը ողբի վրայ էր միշտ և զանազան հրապարակական ցոյցերով իրենց ջերմեանդ սէրը և մտերիմ երախտագիտութիւնը կը յայտնէին : Կիւրտի ընդհանուր կուսակալից Վալդիա փաշան Շարփէ անուն եգիպտական նորաշէն շոգենաւով Սոլթան եկաւ իւր ամենախոնարհ յարգանքաց հաւատարմութեամբ մատուցանելու , որ բարեհաճեցաւ ընդունելու այս փաշային նուիրեալ յիշեալ Շարփէ շոգենաւը : Վեհափառ Սոլթանը Վալդիա փաշային հրաման տալէն ետեւ որ Վեփազարի վերադառնայ , ինքը Սոլթանէն մեկնելով Վալդիա փաշային հանդիպեցաւ և անկէց Վոստուտը , ուր տեղ 3 օր մնաց : Սեփազար փաշային Սոլթան ըրած էր այս կղզւոյն կառավարիչ Զիւսէյին պէյը , նմանապէս բոլոր երեւելները . զորոնք Կոյսը հաճեցաւ իւր ներկայութեանը բերել տալու :

Եւրոպ կը համարուի ծանուցանել մեր ընթերցողացը թէ առատագութ ծաղկահասակ Կիւրտի իւր քաղաքները որ այցելութեան գնաց իւր կայսերական առատաձեւութեանը և շնորհալի ապացոյցներ ձգեց ամէն ազգի դպրատանց , հրապարակական օգտակար հաստատութեանց և կարօտեաց , ապահովելով իւր ամէն կարգի և ամէն կրօնի հաւատարիմ հպատակացը թէ իւր հայրական մորդասէր խնամքը ամենեւին պիտի չինայէ , որպէսզի անոնց հանգստութիւնը աւելի հաստատուն ըլլայ և բարօրութիւններ աւելի մեծ և մշտական :

Սեփազար Կոյսը և ցուօք սրտի իմացանք թէ Ս . Կիւրտի Վոստուտը ամենապատիւ արքային Ս . Կիւրտի Վրբայիսկոպոսը քանի մը օր հիւանդութենէն ետեւ , առ Վեփազարի 24ին գիշերը՝ անմիջեմբ որոտմութեամբ մէջ ձգելով զօրը միաբանուիլ , և հետեւեալ օրը մեծ փառաւորութեամբ կատարուէր անոյ յուղարկուորութեան հանդէսը սուրբ պատարագէն ետեւ , որ մատուցուէր է վասն հանգըստեան լուսաւորեալ հոգւոյն :

Կոստանդնուպօլսէն կըզրեն մեզ , «Սոլթանի Ս . Սահակեան վարժարանին հայկաբանութեան առաջին դասատու գիտնական Ս . Զափար Թանապատիւ բաճանայն ամսոյս 5ին վախճանեցաւ ի հասակի դրեթէ 40 ամաց , և հետեւեալ օրը անոր յուղարկուորութեւն հանդէսը արժանաւոր շքով կատարուեցաւ : Բազմաթիւ ժողովրդեան զուգընթացութեանէն ի զստ , Ս . Սահակեան դպրոցին յառաջագիտակերաններէն 100 հոգի չափ ձեռքերնին մամ բռնած զոյգ զոյգ կերթային դադաղին առջև էն աչքերնին արտասուօք լեցում : Ս . Սահակեան ընկերութիւնը ամէն միջոցները ի գործ դրաւ որպէսզի արժանաւոր կերպիւ կատարուի հանգուցելոյն յուղարկուորութիւնը , և շնորհալի Ս . Իգնատիոս վարդապետը դամբանական ծառ մը խօսեցաւ սգալի սոթիս մէջ :

Պաղտատի հոգեւոր տեսուչ հանձնարարալ Սեփազար ծաղաբոյն վարդապետը ժամանակէ մը ի վեր Կոստանդնուպօլսէն կըզանուէր եկեղեցւոյ շինութեւն վերաբերեալ գործով մը . զոր շնորհիւ ազգային գերագոյն ժողովոյն յաջորդութեւն ըմբռնելով , ամսոյս 5ին մեկնէր է Պաղտատ երթալու : Սոլթանի պատուելի ժողովուրդը մեծապէս գոհ ըլլալով յիշեալ արժանապատիւ հովիւին խոհեմ և բարեկարգ կառավարութեան , ամենապատիւ արքային Պատրիարքը՝ հաճութեւն ազգային ժողովոյն և կայսերական հրովարտական

վերստին յանձնեց անոր Պաղտատի հոգեւոր տեսուչութեանը : Կիւրտի մը թէ շնորհալի Սեփազար վարդապետին հայրական և սուսմասէր խնամքը յիշեալ երկրին հայազգի մանկունքը օրըստօրէ ևս առաւել պիտի յառաջագնէն բարեպաշտութեան և օգտակար ուսմանց մէջ :

—Վեփազարի մայիսի 28 ամսութեամբ կըզրեն , թէ բարձրագոտի Վալդիա փաշային թարգման Օմիւռնացի ազնուաշուք Նուսրապէյը , որ քանի մը ամիսէ ի վեր մասնաւոր պաշտօնի մը Լեւոնագ կըզտնուէր , մօտ օրերս հասեր է Վեփազարի թիւսքին օգոստոսէն գալով :

—Բարձրագոտի Զալիլ փաշային առաջին թարգման աղա Սահաբը , որուն Կոստանդնուպօլսէն երթալը ծանուցինք անցեալինքը , ամսոյս 2ին վերադարձաւ Իզմիր , և անմիջապէս սկսաւ ի գործ դնել իւր պաշտօնը :

—Վեփազար Սեփազար փաշան (Վեփազարի զօրացեալ Կիւրտ . որ Լուսաւորի պատերազմին մէջ գլխաւոր պաշտօն մը վարեց ,) ամսոյս 9ին անգղիական շոգենաւով իւր ընտանիքով Սոլթանընուպօլսէն հասաւ Իզմիր , և հետեւեալ օրը Կիւրտի մօտ անուն ուրիշ անգղիական շոգենաւով մեկնեցաւ Պէրսի երթալու , ուսկից Վանուտիս պիտի երթայ զինուորական կառավարչի պաշտօնի մը :

—Սահակեան կըզրեն , թէ Կոստանդնուպօլսէն վերջանալուն պատճառաւ մեծամեծ յանձնարարութիւններ հասան Պարսկաստանէն բաժնակիցէն ձեռագործ գնոյ առնելու համար : Կրհաստատեն թէ Սահակեանի յոյն վաճառատունները հրաման տուցած են 600 հազար կտոր կերպաս (շիթ) ծախու առնելու : Սոլթանը նշանակութեան արժանի է . ըստօրում իրարու վրայ 50 զուրու չհաշուելով ամէն մէկ կտոր կերպասը՝ 30 միլիոն զուրու չի գումար մը կըլլայ :

—Զինատանի կայսրը Սոլթան Կիւրտի անուն փեթրիարի 13ին մեկաւ ի Վեփազար մայրաքաղաքը : և իւր որդին Կոյս անուն անմիջապէս յաջորդեց կայսերական օթոնոյն : Սեփազար ինքնակալը 1781 ին ծնած է . ըսելէ որ 69 տարեկան էր , և իւր Թագաւորութիւնը 29 տարի տեւեց : Կոյս նստալ կայսեր բնաւորութեւն վրայօք ստոյգ տեղեկութիւն մը չիայ . բայց կը հաստատեն թէ անոր օթոնը երկրովը Զինատանի կառավարութիւնը նոր փոխութիւն մը պիտի չտանայ :

—Վեփազարի Սահակեան նահանգներէն մայիսի 10 ամսութեամբ հասած լուրերը կը ծանուցանեն , թէ Վալիֆոնիայի հանքերէն երած ոսկին՝ փոխանակ նուագելու՝ օրէ օր աւելնալով վրայ է , ըստ օրում նորանոր ոսկեհանքեր կըզտնուին : Սահակեան նահանգները շարունակ մեծ գումար ոսկոյ կըբերեն , և մէկ շաբթուան մէջ 2 1/2 միլիոն թափէրէն աւելի արժէքով ոսկի բերուէր է , այսինքն 60.000.000 զուրու :

—Երբեք սոյն տպագրութեւն օրը թէպէտեւ ամսոյս 9ին ուրբաթ օրն էր , բայց օգոստոսական Սոլթանին գալուտեան հանդէսը մեր ընթերցողաց չուտով ծանուցանելու համար արժան համարեցինք երէք օր ետ ձգել անոր հրատարակութիւնը :

—Բաղաբին օգոստոսի ջերմութիւնը շաբթէ մը ի վեր խիստ սաստկացաւ . և մինչեւ 25-26 աստիճան բարձրացաւ Սեփազարի ջերմաւոր շոգենաւով մէջ , իսկ արեւուն մէջ 33 աստիճանի կըհասնի :

—Կոստանդնուպօլսէն կըզրեն թէ Սոլթան ի կուսակալութիւնը կայսերական հրովարտական Սահաբ փաշային յանձնուէր է :

—Սոլթանի լրագիր մը , որ Սեփազար անուն ամերիկացի շքեղաշուք շոգենաւուն ստորագրուեց , թիւնը կրկնէ , կըզանուէր անոր ուրիշ հանգաւաններէն ի զստ , թէ յիշեալ շոգենաւուն բազմաթիւ օթոնները , նստարանները , բաղնիքները , և այլ այս օրինակ կահկարասիքները աւելեւի աւելուիլ թէ նաւակներ են (լայն պօթիս) , այսինքն ամենքն ալ ներսէն գատարկ տեղանք ունին , որոնք լեցուն են օդով և խիստ ամուր գոցուած . ուստի բաւական ծանրութիւն կրկն վերցընել առանց ջրայն մէջ ընկղմելու :

Հրատարակելու տեղ լրագրոյն :

Վալիս Վ . Պաղտատի :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՎԱՆԻՍՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ